

Participació de la dona en l'esport i l'Olimpisme

Eva Zamora

El "Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport" publica treballs amb l'objectiu de facilitar el debat científic. La inclusió d'aquest text no limita una futura publicació per part de l'autor, que conserva la totalitat dels seus drets. Queda terminantment prohibida la reproducció, total o parcial, d'aquesta publicació sense el consentiment previ del seu autor.

Aquest treball es va presentar a l'Assignatura Campus: Esport, Olimpisme i Cultura Contemporània, el curs 1998/1999.

Ref. WP076

Per fer referència a aquest document, podeu utilitzar la següent referència:

Zamora, Eva (1998): Tennis i dona [article en línia]. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB. [Consultat: dd/mm/yy]
<http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp076_cat.pdf>

[Data de publicació: 1998]

Sumari

I.- Introducció

II.- La dona esportista

II.A.- Accés diferencial de les dones a l'esport:

II.A.1.- Aspectes biològics

II.A.2.- Aspectes socio-psicològics

II.A.3.- Estereotips, mites i discriminació sexual entorn la dona esportista

III.- història i evolució de la participació femenina en l'esport i l'Olimpisme

III.A.- L'Esport

III.A.1.- Perspectiva general

III.A.2.- Catalunya i Espanya

III.B.- L'Olimpisme

III.B.1.- Història i evolució de la participació de la dona als Jocs Olímpics

III.B.2.- El Moviment Olímpic actual

- The Centennial Olympic Congress
- The Women and Sport Working Group
- The World Conference on Women and Sport

III.B.3.- Grans esportistes: de la història a l'actualitat

IV.- Conclusió

V.- Bibliografia

I. Introducció

Tal com diu Benilde Vázquez, “la experiència personal en l'esport no té sexe. Aquesta experiència traspasa els límits de la corporeïtat i és, sobretot, una experiència humana, per tant, no deuria estar lligada ni a determinats gens ni a estereotips. Avui dia es considera l'accés de la dona a l'activitat físicoesportiva, ja no com la clàssica reivindicació d'igualtat amb l'home, sinó com l'accés a una experiència vital i enriquidora” (Vázquez, 1986: 63). O, almenys, així hauria de ser.

L'accés diferencial de la dona en l'esport s'inscriu dins l'ampli panorama de la desigualtat i de la discriminació social i cultural que, històricament, ha patit la dona i que segueix sent un problema fonamental, fins i tot als països més desenvolupats. El creixent protagonisme que la dona està adquirint a la societat occidental no és un protagonisme del tot assumit, sinó que es transforma en conflicte degut al canvi que ha revolucionat les estructures socials d'organització. Aquest canvi té el seu origen en el pas d'un paper tradicionalment femení (d'àmbit familiar i privat) a un propi - per tradició- de l'home (més professional i públic). No obstant, cada pas aconseguit per la dona, si bé deixa enrera certes desigualtats, n'evidencia d'altres de més subtils... I aquest també és el cas del tema esportiu.

L'educació de la dona (i també l'educació física) s'ha considerat històricament segons un criteri de discriminació i d'infravaloració. Per intentar explicar aquesta pretesa inferioritat i subordinació de la dona a l'home, trobem molts arguments: des de qui ha considerat la dona un ser inferior i incapaç, fins a -com afirma el moviment feminista- considerar-la clínicament inferior per a tenir-la sotmesa i al servei de l'home. Per aquestes i d'altres raons, l'accés de la dona a l'educació ha estat més tardana que en el cas de l'home. I, si bé hem d'esmentar que algunes dones de l'antiguitat s'introduïren en la cultura amb èxit, també haurem de dir que a aquestes dones se'ls va atribuir algunes propietats varonils (com a Safo, poetessa de la illa de Lesbos) (Vázquez, 1986: 57) o, si més no, van haver d'assumir valors propis de la cultura masculina. El moment actual tampoc no és una excepció en aquest sentit, com veurem.

II. La dona esportista

II.A.- Accés diferencial de les dones a l'esport:

Allò que és humà s'ha identificat sempre amb allò que és propi de l'home. La dona, conseqüentment, ha quedat al marge d'aquesta humanitat. I l'esport no és, en cap cas, una excepció d'aquest panorama. Si definim l'esport segons els seus trets més destacats (lluïta, competitivitat, protagonisme, dominació, violència...), veiem que aquests trets coincideixen amb els que socialment se li han atribuït a l'home. Aquesta identificació és una de les causes que han impossibilitat l'accés de les dones a l'esport (de fet, existeix una identificació entre home i triomf, i dona i submissió).¹ Tot i que diversos factors ens demostren que ens movem cap a una igualtat en l'accés a l'esport, el que és cert és que aquesta igualtat s'aconsegueix sota condicions masculines. Si aquest procés continua igual, seguiran existint uns valors dominants que seran els de la cultura masculina.

¹ En aquest sentit, Dorothy Harrys planteja el conflicte de la dona esportista: “si fracassa no correspon al seu potencial i, si té èxit, no aconsegueix amb el paper que la societat espera d'ella”. De fet, es diu que “la motivació envers l'èxit disminueix si es sospita que l'èxit pot amenaçar la seva acceptació” (Vázquez, 1986: 61).

Per a justificar l'accés diferencial d'homes i dones a l'esport, s'acostumen a aportar consideracions com aquestes: que les dones són biològicament i sociològica diferents als homes; que les seves funcions venen definides culturalment d'acord amb el seu sexe; que la diferenciació entre *status* en funció del sexe, en el context de la societat, és un reflex de la jerarquia humana; que els esports i les seves estructures estan jerarquitcats en el domini masculí de les societats modernes i han funcionat, essencialment, com a models de poder; que la participació de les dones en l'esport és el resultat d'una anomalia social (Blanchard, 1986: 167) ...

II.A.1.- Aspectes biològics

Segons una interpretació biològica, el cos de la dona apareix amb unes característiques lligades al seu sexe genètic i a la seva funció biològica essencial: la reproducció. En la base de tota l'educació i la cultura femenina trobem aquesta concepció biològica de la dona. Aquesta interpretació ha suposat dues coses: el cos de la dona no és per a ella, sinó pels altres; i la dona no pot utilitzar el seu cos per a aquelles activitats que vagin en detriment del seu fi biològic. Com a conseqüència d'aquesta funció biològica, s'han orientat els usos del cos de la dona dins la societat (per exemple, les seves energies han de dirigir-se a l'atracció de l'home, el seu cos és un cos pel seu home, els seus vestits han de realçar el seu cos i, a la vegada ocultar allò que és patrimoni del seu marit...). Aquesta orientació del cos de la dona envers els altres és el que ha limitat el seu gaudiment a través d'experiències corporals com l'esport.

Hem de ressaltar però, que la dona té clares diferències anatòmiques i funcionals respecte de l'home. Per exemple, els homes tenen més massa muscular (produïdes per les hormones masculines, testosterona). Les hormones femenines (progesterona i estrògens), junt amb uns nivells de testosterona 20 vegades inferiors als de l'home, fan que la capacitat muscular sigui també més petita i que l'acumulació de grassa sigui més gran i concentrada en determinades parts del cos (malucs i glutis, fonamentalment), però són les dones les que gaudeixen de més flexibilitat. A més, el volum sanguini és proporcionalment major en la dona, així com la seva freqüència de pols. En canvi, la recuperació de la respiració és més lenta; la capacitat dels seus pulmons es d'un 20% menys que la capacitat pulmonar masculina, però el sistema nerviós femení pot reaccionar més ràpidament. Davant l'afirmació que les dones són més dèbils que els homes, cal dir que si bé els homes són, de mitjana, uns 12 centímetres més alts, tenen les espatlles més amples, els braços més llargs, el cor més gran... també s'ha de dir que el cor de les dones pot transportar més oxigen i que la força de les cames és pràcticament igual en ambdós sexes. Les dones tenen la pelvis més ampla, cosa que fa que corrin de manera menys fluïda i, per tant, més lenta (Estruch, 1989: 185).

Vistes aquestes diferències, seria desitjable la confecció de programes individuals de treball que estiguessin relacionats amb el comportament hormonal i corporal de cada dona i no amb els cicles d'entrenament teòrics referits, gairebé sempre, a experiències amb homes.

II.A.2. Aspectes socio-psicològics

El procés del desenvolupament de l'ésser humà és el resultat de la integració d'allò que és biològic (prop de l'espècie) amb allò que és psicològic i social, que configura la forma particular en què cadascú viu i assumeix la seva pròpia identitat (Birrell, 1994: 328). Moltes de les raons claus que expliquen l'accés diferencial de les dones a l'esport són, de fet, factors sociològics. Si encara en molts països, la dona és considerada com un ésser de segona categoria, resulta molt difícil que doni el salt cap a la seva emancipació esportiva.

Des de molt petita, a la dona se li imposa el rol de la seva feminitat. La masculinitat/feminitat, en la seva interpretació tradicional, depèn del sexe biològic. Els rols socials no fan res més que reforçar el rol sexual biològic, però aquesta definició d'allò que és masculí o femení no deixa de ser una pura construcció social. Aquests rols es perpetuen des del moment en què a la nena se li regala una nina i al nen una pilota, i es seguiran perpetuant mentre els pares segueixin preferint veure a la seva filla com a animadora d'un equip que competint en un.

En termes sociològics, a l'home se li assignen trets de tipus *instrumental* i a la dona trets *expressius*. Així, mentre "l'home està fet per a la vida pública" (i, per tant, ha de desenvolupar les habilitats més eficaces per a moure's en aquest medi: domini, competitivitat, lluita, agressivitat, seguretat en sí mateix...), "la dona està dedicada a la vida de la llar" (i ha de desenvolupar la comprensió, la solidaritat, la submissió...) (García Ferrando, 1989: 52). Però la incorporació en l'esport per part de la dona reforça la tendència instrumentista d'aquesta participació, és a dir, la creixent incorporació de la dona al món de l'esport esdevé paral·lela a l'assumpció de trets eminentment masculins. Això és el que se'n deriva de la imposició del model masculí com a model de referència (de la mateixa manera que s'assumeixen les característiques masculines en els negocis o en la política). Aquest fet pot donar lloc al que s'anomena conflicte de rols.

És en l'adolescència quan es manifesta més fortament el control social sobre els estereotips. En el cas de l'home, aquest ha de lluitar per negar el possible "aspecte femení" d'ell mateix i, a la vegada, té la imperiosa necessitat de "demostrar la seva masculinitat" a través dels trets estereotipats de l'home. Com a resultat de la major valoració dels rols masculins, la necessitat de les nenes de demostrar els seus trets és menys forta, degut a les sancions socials majors en el cas dels nens efeminats que de les nenes masculines. Gràcies a l'esport, els nens/homes poden exercir col·lectivament les activitats pròpies del seu sexe i validar la seva masculinitat mitjançant una interacció agressiva i violenta que els legitimitzarà com a homes (Blanchard, 1986: 169). D'aquí que els esports, com a models de control simbòlic, consolidin la posició predominant de l'element masculí. Aquest discurs dels gèneres i d'altres creences es transmeten a través del procés de socialització, que és el que marca el model cultural de masculinitat i feminitat i les pautes de conducta d'homes i dones en l'àmbit social i cultural (Puig i Barata, 1986a: 83).

Hauríem d'afegir un altre impediment per accedir a l'esport, la falta de temps lliure en el cas de les dones, que apunta directament a la distribució social del temps per sexes. Ja des de petites, a les nenes se'ls hi deixa menys temps lliure per jugar i són introduïdes pels seus pares en les feines de la llar molt abans que els nens. Una vegada a l'edat adulta, aquest fet es tradueix en la poca diferenciació entre el temps de treball i el d'oci de la dona, cosa molt més ben delimitada en el cas de l'home. Però no només la falta de temps, la falta d'instal·lacions o els recursos limitats dificulten l'accés de les dones als esports, l'esquema cultural que transmeten les activitats esportives resulta també un impediment per a què moltes dones en puguin accedir, degut a la contradicció entre els codis corporals transmesos per l'esport i els adquirits en el procés de socialització.

II.A.3. Estereotips, mites i discriminació sexual entorn la dona esportista

Tradicionalment, el món del esports ha estat patrimoni dels homes. Al llarg dels segles, ha estat un camp on s'han manifestat estereotips i prejudicis que han limitat la participació de les dones que, en el cas de produir-se, ha estat sempre condicionada per una sèrie de mites i falses llegendes. La pervivència d'aquests mites han contribuït a mantenir, no només les pautes de desigualtat, sinó també de discriminació.

El mite més estès, el d'arrel biològica, afirma que les dones mai alcançaran als homes perquè la seva constitució limita el seu rendiment esportiu. Però l'evolució dels resultats esportius demostra tot el contrari (per exemple, si la diferència en el rècord dels 100 metres era, al 1927, de 1'9 segons entre homes i dones, al 1988 només era de 0'66 segons) (Hernández, 1989: 73).

Un altre dels mites entorn la dona esportista diu que els resultats d'aquestes baixen durant el cicle menstrual. Això també es desmenteix quan les atletes neguen que els hi influeixi de manera especial, ans al contrari, les marques de moltes esportistes són indiferents en el cicle menstrual que en la resta del període. I, a més, cal remarcar que les dones que s'entrenen pateixen menys dolors menstruals i tenen un cicle més regular que no pas les dones que no practiquen esport.

També es diu que l'embaràs influeix negativament en les esportistes, però la història olímpica ens nodreix de casos que ho contradiuen. Moltes dones han obtingut guardons després d'haver tingut un o més fills (com **Mary Rand**, **Irena Szewinska** o **Fanny Blankers-Koen**) (Hernández, 1989: 74). Fins i tot s'ha demostrat que, a l'hora del part, les dones esportistes tenen menys complicacions.

molts els arguments que intenten demostrar que la participació femenina en la competició esportiva és inadmissible, "en tant que és el resultat d'una anomalia". S'ha dit que a la majoria de les dones no els interessa l'esport i que, si els interessa, no ho executen bé (per tant, no se'ls ha de prendre seriosament i no té sentit que s'hi dediquin). També s'ha afirmat que "els esports de contacte no són dignes de cap dona que es respecti a sí mateixa" i que "les esportistes són necessàriament lesbianes"². S'ha assegurat que

² (Blanchard, 1986: 170). ¿És que s'ha d'extreure d'aquesta afirmació inconscient que les lesbianes són dones que no es respecten a sí mateixes?

les activitats esportives comprometien les funcions reproductores de la dona³, perjudicant la seva salut. S'han emprat arguments poètics i mitològics de manera ambigua, en parlar de les amazones desproveïdes de feminitat i de les atletes sotmeses a tractaments amb esteroides. D'aquesta manera, l'argument segons el qual l'esport masculinitza el cos femení s'ha estès molt. El propi discurs del gènere projecta un model de feminitat associat amb una sèrie de trets suposadament femenins, com la delicadesa i la fragilitat corporal, la passivitat, la dependència i l'emotivitat (recordem que aquestes característiques eren contràries als trets suposadament masculins encarnats en els esports). Es diu que en interioritzar aquesta creença, les pròpies dones podien patir un conflicte de rols (Balagué, 1989: 166)⁴ en el cas de participar en pràctiques esportives, resultat de la incompatibilitat d'aquestes amb el model tradicional de conducta i d'estètica femenina.

És en aquest marc on hem de parlar de l'homofòbia present a l'esport, que sovint esdevé un obstacle per a la integració de moltes dones en les carreres esportives. A pesar de ser un fet comprovat que l'orientació sexual no té res a veure amb les capacitats atlètiques, el tòpic que assegura el lesbianisme de les esportistes està molt estès. Com diu la directora de la secció femenina d'atletisme de la Universitat de Iowa, Christine Grant, "la por a l'homofòbia és paralitzant" (Empowering Women in Sports...). Moltes esportistes heterosexuales tenen por a que se les titlli de lesbianes, fins i tot arriben a abandonar les seves carreres esportives per això. Molts pares d'atletes temen que l'esport influenciï les seves filles i "es converteixin en lesbianes". Moltes dones homosexuals adopten una imatge heterosexual (es casen amb homes) per por a perdre els seus patrocinadors... En fi, l'homofòbia a l'esport no només comporta la discriminació de les dones lesbianes, sinó que perpetua l'estereotip de que els esports no són femenins, ans al contrari, masculinitzen la dona.

La discriminació també s'estén al tema econòmic (els premis, salaris o ajudes/beques, les dones esportistes en reben menys i són de menor quantia que les dirigides als seus col·legues masculins). En la mateixa línia, cal dir que trobem molt poques dones en càrrecs directius o de gestió esportiva. També destaca la discriminació infraestructural: als equips femenins se'ls adjudiquen els pitjors equipaments i instal·lacions. Cal dir que l'accés de les esportistes als mitjans de comunicació també esdevé més difícil.

III. Història i evolució de la participació femenina en l'esport i en l'Olimpisme

III.A. L'esport

III.A.1. Perspectiva general

La tradició cultural de marginació de les dones en la pràctica dels esports té els seus orígens en la societat que va crear els Jocs Olímpics i continua a la societat occidental durant els segles següents. L'absència històrica d'educació física en la dona és el resultat de mites i tradicions que encara no s'han superat del tot, i que fan referència al rol assignat per la nostra cultura a la dona, que ha determinat tota la

³ La preocupació principal era que no es danyés la seva funció reproductora. D'aquí l'antic adagi llatí "tota dona és un úter", que confirma la seva orientació cap a la maternitat (Vázquez, 1990: 117).

⁴ Segons Anthop i Allison, aquest conflicte de rols té dues dimensions, una interna que es refereix particularment a les percepcions de un mateix i a l'auto-concepte, i una altra externa que es refereix a la percepció de pressions externes

seva educació. De fet, la incorporació de l'educació física femenina als programes educatius és molt recent.

En les tribus primitives, homes i dones compartien les activitats quotidianes generals, però amb la introducció de l'agricultura, la dona va assumir una responsabilitat domèstica i maternal més especialitzada. L'esport determinaria les relacions de poder entre competidors, que buscarien l'èxit (valor intangible). Aquest èxit s'aconseguia fora de l'àmbit familiar i, per tant, les relacions socials evolucionen sota l'acció exclusiva de l'home (Blanchard, 1986: 165).

Tot i això, trobem algunes excepcions, com les dones cretenses, que tenien dret a la participació en els esports violents, o la societat faraònica egípcia, amb les seves "gimnastes dançaires".

A Grècia la situació era molt diferent. Les úniques que podien gaudir de les activitats esportives eren les deesses (Artemisa, deessa de la natura salvatge i Atalanta, que encarnava la dona atleta) i les dones mítiques (com les amazones). D'altra banda, a Esparta per exemple, es donava la mateixa formació física als nens i a les nenes, però la d'aquestes perseguia un objectiu eugenèsic, és a dir, es pensava que una dona forta i sana donaria a llum ciutadans sans i forts. En canvi, a Atenes, el que es perseguia era l'harmonia de la ment i el cos, de la moral i de l'estètica (però aquesta educació harmònica només era patrimoni de l'home). Les dones no participaven en els Jocs Olímpics, ni tan sols podien ser-hi presents, però sí que participaven en un festival exclusivament femení, els Jocs en honor d'Hera, on les vencedores eren coronades amb corones d'olivera, com les dels herois olímpics.

L'educació física i l'esport de la dona a l'Edat Mitjana va estar molt influïda per l'estructura feudal i per l'església catòlica. Totes dues tenien una concepció contradictòria i ambigua sobre la dona, "mescla no assimilada de Eva i Maria, de dimoni de qui s'havia de fugir per ser la causa del pecat, i de santa deessa a qui s'havia de respectar i venerar" (Vázquez, 1986: 60). En contraposició, la noblesa femenina sí practicava alguns esports (caça, patinatge sobre gel...), però en general, les dones medievals anaven als tornejos simplement com a espectadores.

Durant el Renaixement, l'educació continuava estant dirigida al varó i la dona hi participava poc. Més tard, durant els segles XVII i XVIII imposaren una forma de vida que s'allunyà de l'activitat física, substituint-la pels jocs de saló i la vida sofisticada que imposà un tipus de dona delicada. És en aquesta època, "la nit fosca de l'esport" quan algunes veus s'aixequen reivindicant una vida més natural, com Rousseau, però fins i tot ell pensarà que l'exercici de la dona havia d'estar orientat a la seva futura maternitat i a proporcionar plaer al seu marit. El model de dona fràgil que predomina al nostre segle, trobarà el seu origen en aquest moment i s'accentuarà al llarg del romanticisme.

Serà al segle XIX quan emergirà l'esport de signe modern, lligat a les societats industrials, a la classe burgesa i a l'accés d'aquesta ascendent burgesia a l'educació (de fet, les universitats angleses foren el bressol de l'esport). S'abandonaren els jocs de saló per sortir a l'aire lliure i practicar el tir amb arc, el

criquet o el patinatge sobre gel. L'esport es va expandir per tota Europa i la seva organització es va consolidar al voltant del *círculo* i el club. Les dones burgeses l'utilitzaren com una forma de relació social, com un mitjà d'afirmació que, a més, els permetia desenvolupar un paper social i públic. Cap a finals de segle, ja es tenia clar el paper que l'esport podria jugar com a alliberador del món femení i de la seva imatge opressora. De fet, el desenvolupament de la pràctica esportiva per part de la dona va seguir un camí paral·lel al de la seva progressiva emancipació social. A finals d'aquest segle, l'esport deixà de ser tant sols una qüestió de diversió per a convertir-se en una veritable competició reglamentada.

A principis del nostre segle i coincidint amb el moviment feminista, la preocupació per a incorporar la dona a l'educació augmentà, així com les reivindicacions en l'àmbit de l'educació física. Al 1906, Bess M. Mensendick presentarà, per primera vegada, l'educació corporal com a “una forma d'autoactivitat i autorrealització de la dona” (Vázquez, 1986: 60). Tot i això, la tendència de l'educació física femenina durant el primer terç del segle XX va ser la dansa i les gimnàstiques rítmiques. Noms com els de **Isadora Duncan**, **Marg Wigman** o **Ellen Keg** van marcar tota una època en el desenvolupament de l'educació física femenina.

Una mirada a la realitat actual posa de manifest que la dona ha anat conquerint una major participació i èxit en les activitats professionals, socials i també esportives. També cal destacar una evolució notable en l'esport recreatiu, on la dona ja té una presència considerable. Això posa de manifest, d'una banda, que la dona comença a viure el seu cos de manera diferent i, de l'altra, que estan caient molts mites i tòpics sobre la dona i l'activitat físicoesportiva. Però en analitzar el món de l'esport, es veu encara com una parcel·la institucionalitzada de la nostra cultura, on la hegemonia masculina es construeix i reconstrueix.

III.A.2. Catalunya i Espanya

Les relacions entre la dona i l'esport a Espanya són diferents segons les etapes d'incorporació d'aquest a la societat. La incorporació de la dona a l'esport ha estat progressiva en els últims anys, però dista encara de equiparar-se a la participació masculina.

Des de principis del segle XX, es produeix una progressiva integració de les dones i els homes en la pràctica esportiva. A Catalunya, l'època de la Mancomunitat (1914-1925) es caracteritza per una modernització en els àmbits polític i econòmic. Pel que fa a la dona, s'aplicaren un conjunt de mesures dirigides a la seva formació professional. En aquest context s'elaborà un nou discurs del gènere, a partir d'un nou prototipus de dona catalana, la “nova dona moderna”, culta i instruïda. L'accés als esports (ciclisme, tennis, esgrima, esquí, bàsquet, excursionisme, natació...) va configurar un aspecte significatiu d'aquest nou model d'emancipació femenina, forçant una nova redefinició de feminitat (Nash, 1992: 10).

Es crearen nombrosos clubs i associacions esportives femenines. Però cal dir que aquest moviment esportiu es basava en una idea central: l'esport convenia per a la salut de la dona (sobretot per a la seva preparació física per a la maternitat). Tot i això, la presència femenina en el terreny esportiu s'anava ampliant i afiançant. L'aparició del primer club femení al 1928, el Club Femení d'Esports de Barcelona, així

ho demostra. Com a fet anecdòtic, hem d'esmentar que aquest club va néixer amb l'objectiu de “modernitzar les joves catalanes amb un criteri femení i no feminista”. Al 1931, el Club comptava amb més de 2000 sòcies i 10 equips de bàsquet, per posar un exemple (García, 1989: 31).

Durant la II República, les dones aconseguiren el dret de vot, la legalització del divorci i la legalització de l'avortament (a Catalunya). L'esport femení s'expandí paral·lelament a aquestes conquestes socials.

A partir de la Guerra Civil, es va tendir més a objectius higiènics que utilitaris. El franquisme va representar un retrocés considerable en la condició social de la dona en totes les facetes de la seva vida: es seguien els ideals franquistes que ensalçaven una dona sotmesa al seu marit. La pràctica dels esports també va quedar condicionada al discurs franquista. La Falange s'encarregà de l'esport i la seva branca femenina, la Secció Femenina s'ocupà “d'inculcar la disciplina i d'enfortir la moral, mai com a una forma de potenciar totes les capacitats personals de la dona” (Puig i Barata, 1986b: 85). L'esport havia de contribuir al millorament morfològic i funcional de la dona en relació a la seva funció biològica específica, així com mantenir o incrementar la seva feminitat. Com es pot suposar, tot això condicionà els esports i activitats físiques potenciades (voleibol, bàsquet, handbol, muntanyisme, hoquei, tennis, esquí, natació...), que es limitaren al culte de la feminitat i la maternitat, les seves úniques raons de ser. Totes les escoles del país tenien una professora de la Secció Femenina, que també ensenyava feines de la llar i l'assignatura *Formación del Espíritu Nacional*. A Catalunya, les organitzacions femenines juvenils van impulsar també la popularització dels esports entre les dones a partir de nous criteris de desenvolupament del potencial del cos humà, però les circumstàncies de la guerra impediren la seva expansió.

La incipient industrialització dels anys 60 provocà un canvi en les formes de vida (incorporació massiva de la dona al treball). Durant aquests anys, creixen considerablement els índexs de participació, tant d'homes com de dones, en l'esport. Poc després de la mort de Franco desapareix la Secció Femenina i les institucions esportives s'ocupen tant dels esports femenins com dels masculins. A les escoles s'instaura la coeducació, principi del reconeixement de igualtat dels drets en l'àmbit de l'educació. Serà ara quan apareixerà el terme “educació física” (fins llavors, “gimnàstica”), destacant el seu objectiu didàctic i recuperant part de l'ideari que sobre la pràctica esportiva existia als anys 20 i 30. Tot i això, la igualtat en la participació distava molt de ser una realitat. Les diferències eren tant d'ordre quantitatiu com qualitatiu, diferenciant-se les preferències esportives segons el sexe. A més, el desenvolupament esportiu es basava en un model més pròxim al procés de socialització masculí que al femení, circumstància d'ordre general que ha suposat un important fre per a la incorporació de la dona al món de l'esport.

Amb la crisi de finals dels anys 70, s'inicià una nova etapa (la del temps lliure), on l'esport es situarà en l'àmbit de l'oci. Les tasses d'atur augmenten i es reestructura el sistema productiu. Les dones, profundament afectades per l'atur, passen a ocupar llocs importants en les noves activitats físiques. El que destaca d'aquesta etapa és l'apropament cap a formes de socialització femenines, on no predomina tant el rendiment o la competitivitat, sinó valors més relacionats amb la vivència lúdica del propi cos.

Fins als anys 80 no començaran a tenir èxit les campanyes de “promoció esportiva” i de “esport per a

tothom” encetades en la dècada anterior. Cal esmentar però, que la major motivació esportiva es situa entre la població estudiantil i que encara es mantenen les diferències entre esports (masculins, femenins i neutres), fruit de la nostra tradició sociocultural.

A principis de la dècada dels 90, el 29% de les dones practicaven esports, enfront el 50% dels homes (això és significatiu si ho comparem amb els percentatges de 10% i 18% , respectivament pel que fa als anys 70). A més, la creixent professionalització de les esportistes d'elit és un fenomen actual que serveix com a model per a la generalització de la pràctica de l'esport femení (Nash, 1992: 17).

III.B. L'Olimpisme

III.B.1. Història i evolució de la participació de la dona als Jocs Olímpics

Els Jocs Olímpics s'han convertit en el paradigma de l'esport contemporani, però el propi Baró de Coubertin, impulsor dels Jocs Olímpics moderns, era contrari a la participació de la dona en les Olimpíades. De fet, va dir que “les dones només tenien una funció: coronar el vencedor”, tement que la seva participació els fes perdre part de la seva feminitat (Costa, 1994: 125). Això només es pot entendre com a conseqüència dels nombrosos mites, tradicions i prejudicis que envolten a les dones esportistes des de l'antiguitat. Tot i que alguns membres del COI no estaven d'acord amb Coubertin, en aquells moments, el *citius, altius, fortius* encara semblava tenir sexe.

Els Jocs Olímpics de l'antiga Grècia no admetien dones, ni tan sols com a espectadores. No obstant, hem de recordar que gaudien dels seus propis jocs a Olímpia, els dedicats a la deessa Hera. Els primers JJOO de la era moderna, a Atenes al 1896, tampoc van ser l'escenari de la participació femenina⁵. Van haver de passar quatre anys (París, 1900) per a què el Comitè Olímpic Internacional permetés l'accés de la dona a l'esport de competició (tennis i golf) enmig d'una societat on la discriminació sexual era total. En aquest context, la tennista britànica **Charlotte Cooper** aconseguí el primer or olímpic. Al 1904 a Sant Louis, set dones americanes foren acceptades com a membres de l'equip de tir amb arc, però només com a exhibició. A Londres, al 1908, alguns esports foren admesos també com a exhibició (vela, patinatge, tennis, tir amb arc, gimnàstica i natació). D'aquestes Olimpíades cal destacar el triomf de **Frances Clytie Rivett** que, juntament amb el seu marit, va guanyar l'or en vela, convertint-se en la primera dona que guanyava una modalitat enfront de participants masculins.

Fins 1912, a Estocolm, no es va permetre clarament la participació femenina en els Jocs Olímpics moderns, però això va ser només en natació. Al 1920, a Anvers, tornen a excloure les dones. Per això, al 1921 es crearà la Federació Esportiva Femenina Internacional (a Mònaco) i la francesa **Alice Milliat** fundarà, en 1922, els Jocs Olímpics Femenins (que es celebraran aquell any a París, al 1926 a Goteborg -els *Woman World Games*- i al 1930 a Praga).

No fou fins 1928, a Amsterdam, quan les dones van obtenir el beneplàcit del COI per a integrar-se en els

⁵ Però la primera dona en participar a una cursa no oficial, fou **Melpòmene**, que completà el marató en quatre hores i mitja (Women in the Olympics...).

JJO⁶. Al 1930, el Congrés Olímpic va votar a favor de l'admissió de les dones en els JJO. A Berlín, al 1936, les dones només podien participar a quatre esports⁷. Però els mites hi continuaren presents; així al 1937, el doctor J. Martin-Dubousquet diria "...l'esport de competició és un error en les dones normals (...) només tenen èxit aquelles que han perdut les característiques femenines". De totes maneres, a partir de llavors, la presència de la dona en els JJO ja va ser regular.

Si bé l'admissió (o l'exclusió, segons es miri) de les dones en els JJO durant la primera meitat del segle XX va ser per raons classistes, racials i sexistes, la seva admissió en la segona meitat d'aquest segle es deu més a una ideologia política a nivell nacional, sovint centrada en el recompte de medalles (Costa, 1994: 135).

Amb els JJO de 1948 i 1952 començaren els Jocs de la Guerra Freda i, potser també, la era de la participació de les dones amb propòsits polítics. Fou precisament al 1952, a Londres⁸, quan la primera atleta negra va guanyar una medalla olímpica, ella fou **Alice Coachman** i guanyà en salt d'alçada. També al 1952, l'URSS s'uneix als JJO i seguirà una política esportiva d'integració de les dones a l'alta competició, aconseguint ja des d'aquell any grans fites. Al 1956 una dona, per primera vegada, és qui fa el jurament a la cerimònia d'obertura, fou l'esquiadora **Giulana Chenal-Minuzzo**. Però aquesta *normalitat sexual* no era general, per esmentar un apunt, les dones espanyoles no hi participaren fins el 1960, a Roma. Allà viatjaren 11 esportistes per a participar en natació, gimnàstica i esgrima.

Al 1964, a Tokio, van aparèixer per primera vegada atletes de països com Ghana, Nigèria, Mongòlia, Iran, Malàisia, Nicaragua, Perú, Tailàndia... A Mèxic⁹, al 1968, serà una dona la que encendrà el pebeter olímpic. Serà a Mèxic també on es començaran a fer de manera obligatòria tests sexuals, per determinar els cromosomes de les participants, com a resposta davant el fet que diversos hermafrodites havien pres part en proves de dones¹⁰ (Costa, 1994: 131).

El període entre 1976 i 1992 va marcar un avançament sense precedents en la integració de la dona dins l'esport. Aquest avanç es va caracteritzar per un increment en el nombre d'esports on poden participar les dones. Al 1976 s'afegiren el bàsquet, el rem i el handbol com a esports olímpics femenins. Aquest mateix any, **Nadia Comaneci**, de tan sols 14 anys, va ser la primera gimnasta de tota la història en aconseguir una puntuació perfecta.

Al 1981, la finlandesa **Prijo Haggmann-Wilmi** i la veneçolana **Flor Isara Fonseca** seran les primeres dones membres del Comitè Olímpic Internacional, fita que va fer possible la presidència de Joan Antoni

⁶ Gimnàstica, atletisme, tennis i natació. Al mateix 1928, dues atletes van sofrir un col·lapse a la prova dels 800 metres i, per això, aquesta prova ja no tornà a ser olímpica fins el 1960, així com cap que superés els 200 metres.

⁷ Natació, atletisme, gimnàstica i esgrima.

⁸ A Londres'52, 5 esports gaudien de representació femenina.

⁹ A Mèxic'68, només en 6 esports estava permesa la participació de dones (atletisme, esgrima, gimnàstica, natació, voleibol i piragüisme).

¹⁰ Però això no era una cosa nova, ja al 1932, a les Olimpíades de Los Angeles, **Stella Walasiewicz** va guanyar els 100 metres. Quan uns anys després fou assassinada es descobrí que era un home. Si Stella no fou desqualificada va ser perquè a la seva època no existien controls de sexe (Fernández, 1989).

Samaranch (des de 1980). Al 1992 ja van ser 23 els esports (86 modalitats) on participaren dones¹¹. Al 1996, centenari dels Jocs Moderns, Atlanta inclou nous esports en la categoria femenina, com el futbol. Encara a hores d'ara, els equips femenins espanyols només participen en onze disciplines olímpiques¹². Als Jocs d'Atlanta es creà el moviment Atlanta Plus¹³ (Women and the Olympic Movement...), que va ser un programa que demanava l'exclusió dels països que deneguessin la participació femenina (Pakistan, Kuwait, Iran, Iraq, Aràbia Saudí...). Aquest programa va crear un debat interessant entorn una mena d'*apartheid sexual*. L'Atlanta Plus, encapçalat per grups de dones europees, sostenia que la discriminació per raons de sexe era similar a la discriminació racial i, per tant, havien de ser exclosos de les Olimpíades aquells països que no volguessin la participació de les seves dones. Aquest raonament es basava en la pròpia Carta Olímpica, que refusa qualsevol forma de discriminació. En un primer moment, la resposta del COI va ser que la exclusió de les dones dels països islàmics no era un tema que atenyés al Comitè Olímpic¹⁴. Atlanta Plus¹⁵ va demanar al COI, entre d'altres coses, que es destinés l'1% de cada entrada als JJOO per a la creació d'una fundació que ajudés a l'entrenament i la preparació dels països amb representació femenina i que, a més, es prohibís la participació d'aquells països que practicaven la discriminació o segregació sexual amb les seves atletes.

El COI ha decidit que no hi hauran nous esports olímpics si aquests no estan adreçats tant a homes com a dones, ja que es creu que la igualtat en l'esport és fonamental per aconseguir la igualtat en la societat moderna. Si a les XXVI Olimpíades a Atlanta, al 1996, les dones van participar en 21 esports, s'espera que al 1998, a les XVIII Olimpíades d'Hivern a Nagano, hi participin en sis esports (Women in the Olympics...).

¹¹ Aquests van ser: atletisme, tir amb arc, bàdminton, bàsquet, piragüisme, ciclisme, *diving*, esgrima, hoquei herba, gimnàstica, handbol, hoquei, judo, rem, voleibol, natació, natació sincronitzada, tennis de taula, tennis, hípica, tir i vela. Aquests tres últims, mixtes.

¹² Gimnàstica esportiva, gimnàstica rítmica, natació, natació sincronitzada, salts, esgrima, tir amb arc, Taekwondo, tenis, vela i atletisme.

¹³ Als Jocs de Barcelona'92, un total de 35 països no tenien representació femenina, a partir de l'evidència que demostrava aquest fet, es creà el moviment Atlanta Plus, d'origen europeu.

¹⁴ El Grup Atlanta Plus interrompé una reunió del COI al Marriot Marquis Hotel i refusà anar-se'n fins que no fossin rebuts i es tractés el tema. Al final, Anita DeFrantz (representant americana al COI) i François Carrard (Director General al COI), deixaren la seva reunió per trobar-se amb Atlanta Plus.

¹⁵ El moviment Atlanta Plus va crear diverses comissions, entre les que destaca la *Feminist Majority Foundation*. Una de les fundadores va ser l'advocada francesa Linda Weil-Curiel.

PERCENTATGE DE PARTICIPACIÓ FEMENINA EN LA HISTÒRIA DELS JJOO MODERNS					
JJOO	Amsterdam 1928	Londres 1948	Los Angeles 1984	Barcelona 1992	Atlanta 1996
%	9 %	9'4 %	23 %	28 %	36 %

*Font: Amateur Athletic Foundation of Los Angeles.

ESPORTS PER A DONES I PER A HOMES				
JJOO	Esports per a dones (modalitats)	Esports per a homes (modalitats)	Nombres de dones atletes participants	Nombre d'homes atletes participants
Barcelona '92	86	159	3008	7555
Atlanta'96	95	165	3785	6596

* Font: Amateur Athletic Foundation of Los Angeles.

III.B.2. El Moviment Olímpic actual

El Moviment Olímpic actual sosté que la dona ha d'emprar l'esport com una forma de comunicació i emancipació, aconseguint enderrocar els prejudicis que giren entorn d'ella i l'activitat esportiva. El Comitè Olímpic Internacional critica fortament aquells països on les dones estan subrepresentades, ja sigui per tradicions culturals o religioses que limiten el seu avançament, tant social com estrictament esportiu. El Moviment Olímpic, a més, està firmament convençut de la necessitat d'encoratjar, tant les pràctiques esportives entre dones com la seva participació en llocs de gestió esportiva, i això tant pel que fa a nivell nacional com mundial¹⁶ (Women and the Olympic Movement...).

Caldria dedicar un apartat apart al Títol IX, gràcies al qual des de 1972, una llei federal prohibeix la discriminació sexual en l'àmbit esportiu en el marc d'escoles i universitats.

The Centennial Olympic Congress

El Centenari del Congrés Olímpic, el Congrés de la Unitat, es va celebrar a París al 1994. Un dels temes que es tractaren va ser el del paper que tenia la dona en els Jocs Olímpics i, especialment, què es podia fer des del Moviment Olímpic per a proporcionar-lo. Al final del Congrés, s'arribaren a una sèrie de conclusions que partien de la necessitat de què les dones juguessin un paper més significatiu dins l'organització de la vida esportiva nacional i internacional. Per això, a part d'encoratjar les dones per a què hi participin i s'integrin en les diverses organitzacions esportives, convida als Comitès Olímpics Nacionals i a d'altres organitzacions a assegurar aquesta integració. Així, s'estableix que abans del 2001 s'ha d'haver arribat al 10% de representació femenina en els cossos executius i administratius (i que aquest percentatge s'ha d'eleva fins el 20% al 2005). Per a aconseguir aquest fi, recomana que els Comitès Olímpics Nacionals confeccionin programes de promoció per a les dones a l'esport en les seves estructures tècniques i administratives.

¹⁶ Encara però, només 7 dels 106 membres del COI són dones (Women and the Olympic Movement...).

En la reunió del Consell Executiu del COI de setembre de 1995, es va considerar que els objectius establerts al Centenari del Congrés Olímpic havien d'intensificar-se sense demora. El COI estableix com a principal preocupació la igualtat d'oportunitats entre homes i dones dins el Moviment Olímpic, però són conscients de que això només es pot aconseguir de forma progressiva.

The Women and Sport Working Group

El Grup de Treball per a la Dona i l'Esport va ser creat el desembre de 1995 a partir de les recomanacions del Centenari del Congrés Olímpic, sobre la participació femenina en les estructures administratives i en les activitats físicoesportives pròpiament dites. Aquest grup esdevé un cos assessor com totes les altres comissions del COI, està compostat per un membre de cada component del Moviment Olímpic (Comitè Olímpic Internacional, Federacions Internacionals i Comitès Olímpics Nacionals), per representants de les atletes i per membres independents. Actualment, el Grup de Treball per a la Dona i l'Esport està presidit per Anita Defrantz.

Es treballa en diversos àmbits: programa olímpic, comissions i grups de treball, solidaritat olímpica, seminaris sobre dona i esport (s'organitza un seminari anual en cada continent adreçat a: periodistes esportives, entrenadores, personal femení administratiu i directiu...), recerca olímpica, exposicions, cooperació, mitjans de comunicació (es presta una atenció especial al llenguatge emprat als mitjans de comunicació en parlar dels esports femenins i de les esportistes), investigació i un tema especial, les dones i l'esport als països islàmics (Women and the Olympic Movement...).

The World Conference on Women and Sport

La Conferència Mundial sobre Dona i Esport va tenir lloc a Lausanna del 14 al 16 d'octubre de 1996, en el marc de la promoció per a la dona que està duent a terme el COI. La *família Olímpica* estava representada en aquesta ocasió per delegats dels Comitès Olímpics Nacionals, per organitzacions internacionals, per organitzacions no governamentals (tant nacionals com internacionals), per les Nacions Unides... La Conferència estava dirigida a assessorar i revisar el progrés aconseguit a nivell mundial respecte aquest tema, a intercanviar experiències i, una vegada més, a encoratjar les dones per a què s'integressin i participessin dins el Moviment Olímpic.

Es tractaren diversos temes, entre els que destaquem: les dones i el Moviment Olímpic, les dones i el seu paper com a preparadores físiques i com a membres administratius, la cultura femenina dins l'esport, l'educació i la salut esportiva de la dona i el suport governamental i no governamental per al desenvolupament de la participació de la dona en l'esport. Al final de la Conferència, s'hi adoptaren una sèrie de recomanacions adreçades a promoure el paper de la dona en el Moviment Olímpic i en l'esport mundial en general. Entre totes aquestes recomanacions, trobem interessant destacar-ne dues: que les federacions esportives facilitin i promoguin la integració esportiva de les dones amb discapacitats, ja que aquestes s'han d'enfrontar a dos grans reptes en el món de l'esport; i que el COI tingui en consideració la importància del suport familiar en el desenvolupament de les joves atletes.

Un dels objectius finals de la Conferència va ser que el COI identifiqués el quadrienni 1996-2000 com a

“Olimpiades per a les Dones” (Women and the Olympic Movement...). L'any 2000 s'acompliran cent anys de la participació de la dona als JJOO, la qual cosa proporciona una gran oportunitat i un marc adequat per a reflexionar sobre aquest fet.

III.B.3. Grans esportistes olímpiques: de la història a l'actualitat

Als Jocs Olímpics del 396 AC, la princesa espartana **Kynisha** va ser la primera dona en guanyar una cursa de quadrigues. Al 1395, la patinadora **Ludwina de Schiedam** va aconseguir la fama executant el primer salt mortal sobre el gel a Holanda. Al 1929, la tennista **Lilí Álvarez** era l'espanyola més internacional del moment, en guanyar els dobles del Roland Garros. Al 1948, **Fanny Blankers-Koen** es converteix en la dona més ràpida dels Jocs de Londres, després d'haver tingut dos fills. Al 1962, **Ewy Joeson-Rosquit**, conduint un Mercedes 300, s'imposa al Grand Prix de l'Argentina superant 24 equips masculins. Al 1978, **Sara Simeoni** es converteix en la primera saltadora que supera els dos metres d'alçada. Al 1984, **Martina Navratilova** supera els 10 milions de dòlars en guanys oficials, quantitat mai aconseguida fins llavors per un tennista masculí. Al 1988, l'alemanya **Kristin Otto** aconsegueix set medalles d'or a les proves de natació. Aquell mateix any, la corredora **Florence Griffith** aconsegueix batre els 100 metres i els 200, situant-se molt a prop de les marques masculines. Al 1992, **Zhang Shan** es converteix en la primera dona que guanya la medalla d'or en una modalitat mixta (el tir)¹⁷...

Aquesta és només una enumeració ràpida i incompleta d'algunes de les atletes que han esdevingut gairebé mites en la història de l'esport. Ens agradaria destacar algunes d'aquestes atletes, a tall de mostra d'allò aconseguit per les esportistes al llarg de la història, tot i ser conscients de que qualsevol menció implica una omisió imperdonable.

La judoka **Yael Arad** va guanyar, al 1992 a Barcelona, la medalla de plata. Es convertí així en la primera medallista israelià que guanyava a unes Olimpíades. A Israel s'entrenava amb l'equip de judo masculí, perquè no trobava companyes d'esport entre les dones.

Jackie Joyner-Kersey és una de les més destacades atletes mundials. Ha guanyat tres vegades l'or de l'heptatló (tir, llançament de javelina, salt d'alçada, salt de longitud, 100 metres tanques, 200 metres i 800 metres) i té el record del món en salt de longitud. Abans de desenvolupar-se com a una atleta tan versàtil, va ser una estrella del bàsquet a UCLA. Per culpa de les lesions va haver de retirar-se de les competicions d'Atlanta.

La carrera esportiva de **Gail Devers** va començar al 1988 a UCLA, fins llavors es preparava per ser una gran novel·lista. El seu rècord en curses de tanques la va fer ingressar en l'equip olímpic nord-americà. Devers ha hagut de lluitar contra un seguit de problemes físics que haurien fet abandonar a moltes esportistes. Però ni els problemes de pes, ni els problemes de visió, ni els accidents de cotxe, ni haver estat a punt de perdre un peu... han aconseguit que Gail Devers abandoni l'esport. A les Olimpíades de

¹⁷ A partir de les següents Olimpíades, homes i dones competiran per separat (Empowering...).

Barcelona, va guanyar dues medalles d'or (4 x 100 relleus i 100 metres).

Rebecca Lobo és la nova estrella del bàsquet nord-americà. La carrera d'aquesta jove esportista va començar guanyant el Campionat Nacional de la NCAA al 1995. Des de llavors, fins i tot té un carrer dedicat a la ciutat que la va veure néixer, Southwick. Després d'aconseguir ser membre de l'equip olímpic per a les Olimpíades d'Atlanta, el novembre de 1996 va ser escollida *Sportswoman of the Year* per la *Women's Sports Foundation*.

Becky Dyroen-Lancer està considerada la millor nedadora sincronitzada de tota la història. Des de 1993, ha guanyat gairebé tots els Campionats Nacionals, tant en les modalitats individuals, com en dobles i equips. Al 1994, es va convertir en la primera americana (des de 1973) que guanyava totes les modalitats dels Campionats del Món (*World Aquatic Championships*). El seu entrenador destaca de Dyroen-Lancer les seves intangibles qualitats, més valuoses que en cap altra atleta, ja que va néixer amb un forat al cor (la van operar als 5 anys). La seva mare, Paula Dyroen també va ser nedadora sincronitzada. Al 1995, Becky Dyroen-Lancer va ser guardonada amb el *FINS Prize* (la distinció de més valor a nivell mundial en l'àmbit de la natació sincronitzada, que pot rebre un nedador o una organització en reconeixement a les seves fites). Amb ella, l'equip nord-americà va guanyar l'or olímpic.

Als 16 anys, **Mary Lou Retton** va sortir de l'anonimat de la seva ciutat natal a l'oest de Virgínia, per a guanyar quatre medalles olímpiques a Los Àngeles. Retton va veure aconseguir-se un dels seus somnis quan l'entrenador de Nadia Comaneci (la seva heroïna) va encarregar-se de la seva evolució, convertint-la també en una campiona olímpica. Després de molts anys de disciplina, sacrifici i perfeccionisme, Retton va començar a guanyar tornejos i competicions a partir de 1982. A les Olimpíades de 1984 aconseguí quatre medalles, per la qual cosa es va convertir per a molts americans en la primera gran gimnasta de la seva història.

La tennista txeca, **Martina Navratilova** ostenta els millors records de tots els temps. Va ser la campiona nacional des de 1972 fins 1975 a Txecoslovàquia (ara República Txeca) i va guanyar el *Junior Girls Championship* a Wimbledon al 1973. A finals de 1974, havia jugat totes les finals de la majoria dels tornejos mundials i, amb la seva companya, Chris Evert, havia guanyat diversos campionats de dobles. La Federació de Tennis Txeca va entorpir la seva carrera esportiva, la qual cosa la va portar a nacionalitzar-se com a nord-americana des de 1975. Va guanyar Wimbledon en nombroses ocasions (1978, 1979, 1982-1987, 1990), l'Open d'Amèrica (1983, 1984, 1986, 1987), l'Open Francès (1982, 1984), l'Open Austràlia (1981, 1985, 1987), així com moltes competicions en la modalitat de dobles. Al 1992, Navratilova va guanyar el seu 158é títol professional, aconseguint un nou rècord en aquest sentit.. Guanyant Mònica Seles a l'Open de París al 1993, va establir un altre rècord en ser la jugadora de més edat al número 1 del rànking mundial. Al 1994, va ser escollida per presidir la *Women's Tennis Association* (Women Athletics Profiles...).

IV. Conclusió

L'esport, tot i ser un fenomen social molt antic, ha estat en l'actualitat quan assolit unes dimensions

desconegudes, fins a convertir-se en un dels elements més destacats i universals de la nostra societat, de la nostra cultura. Tant abans com ara, la consideració que s'ha fet de l'esport i dels esportistes, ha estat un reflex fidel de la cultura dominant de cada època. Actualment, si bé els mitjans de comunicació ressalten més la seva dimensió d'elit (i el seu caràcter masculí), s'ha de dir que els nous valors culturals vigents destaquen també la seva base educativa i el seu caràcter lúdic.

L'educació física i la pràctica esportiva cultiven el desenvolupament del potencial del cos humà, el benestar físic i el sentit de l'estètica. Per això, si entenen l'esport com a un camí pel desenvolupament de les capacitats humanes de les persones, en el futur de la cultura esportiva, el fet de ser dona no pot representar un element discriminatori. I aquest és un dels reptes del segle XXI.

Kari Fasting creu que si la dona, a través de la seva participació en l'esport, obté un millor sistema pel seu propi desenvolupament, això pot portar a la creació d'un compromís polític i social general. Aquest fet és important en la mesura que la dona ha d'introduir-se en posicions de poder, tant en organitzacions esportives com polítiques, duent a terme una transformació de la ideologia existent, la qual cosa portaria, a la vegada, a una transformació en la ideologia de l'esport (Fasting, 1989: 21).

Però també és necessari que s'acabi amb el sexisme dins el món de l'esport i, per a això, cal que desapareguin tot tipus de creences, mites i estereotips, a la vegada que s'ha de promoure un esport femení basat en una informació científica que prengui en consideració aquells trets específics que corresponen a cadascun dels sexes.

...Si bé a l'antiga Grècia es considerava d'una manera sexualment discriminatòria el famós *citius*, *altius*, *fortius*, a les portes del segle XXI hem d'aconseguir que la experiència humana basada en la pràctica de l'esport no tingui sexe. I que, si alguna diferència ha d'haver en el tema esportiu, aquesta sigui -en tot cas- per motius personals, i no pas per raons de gènere.

V. Bibliografia

- BALAGUÉ, Glòria (1989): "Mujer y deporte: aspectos psicológicos", a *Mujer y Deporte*; Madrid: Ministerio de Cultura, Serie Debate, número 3.
- BIRRELL, Susan (1994): "The Sociological Study of Women and Sport", a *Women and Sport: interdisciplinary perspectives*; California: California State University, pàgines 323-330.
- BLANCHARD, Kendall, TAYLOR CHESKA, Alice (1986): "El papel de la mujer en el deporte", a *Antropología del deporte*; Barcelona: Ediciones Bellaterra, pàgines 165-175.
- COSTA, Margaret, WELCH, Paula (1994): "A Century of Olympic Competition", a *Women and Sport: interdisciplinary perspectives*; California: California State University, pàgines 123-136.
- ESTRUCH, Assumpció (1989): "Aspectos médicos-fisiológicos", a *Mujer y Deporte*; Madrid: Ministerio de Cultura, Serie Debate, número 3.
- FASTING, Kari (1989): "L'esport i la cultura femenina", a *Dona i Esport: recull de ponències*; Barcelona: Centre de Documentació de la Dona, Sèrie Senyes, pàgines 15-22.
- FERNÁNDEZ, Juan José (1989): "Aquella mujer frágil", a *El País*, 3 de julio de 1989.
- GARCÍA FERRANDO, Manuel (1989): "Societat, esport i dona", a *Dona i Esport: recull de ponències*; Barcelona: Centre de Documentació de la Dona, Sèrie Senyes, pàgines 51-65.
- GARCÍA, Mila (1986): "Notas para una historia del deporte en España", a *Revista de Occidente*; nº 62-63, pàgines 35-49.
- GARCÍA, Mila (1989): "Inicis de l'esport femení", a *Dona i Esport: recull de ponències*; Barcelona: Centre de Documentació de la Dona, Serie Senyes, pàgines 5-14.
- HERNÁNDEZ, Óscar (1989): "La igualdad en el deporte, asignatura pendiente de la mujer", a *Barcelona Olímpica*; nº 7, pàgines 72-75.
- HERNÁNDEZ, Pere (1989): "Els homes no són tan lluny", a *Diari de Barcelona*, 27 de febrer de 1989.
- MARCOS ALONSO, Jesús (1990): "El difícil camí cap a la igualtat", a *Mujer y Deporte: Jornadas sobre mujer y deporte, noviembre-diciembre, 1989*; Barcelona: Ajuntament de Barcelona, pàgines 70-111.
- NASH, Mary (1992): *Les dones fan esport*; Barcelona: Institut Català de la Dona, Generalitat de Catalunya.
- PARRAT, Catriona M. (1994): "From the History of Women in Sport to Women's Sport History: a research agenda", a *Women and Sport: interdisciplinary perspectives*; California: California State University-Long Beach, pàgines 5-12.
- PUIG I BARATA, Núria (1986a): "El deporte y los estereotipos femeninos", a *Revista de Occidente*; nº 62-63, pàgines 71-84.
- PUIG I BARATA, Núria (1986b): "El proceso de incorporación al deporte por parte de la mujer española (1939-1985)", a *Mujer y Deporte*; Madrid: Ministerio de Cultura, Serie Debate, número 3.
- RIFÉ I DOMÈNECH, Georgina: *La dona i els JJ.OO.*; Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport, UAB, Working Paper nº 57.
- VÁZQUEZ, Benilde (1986): "Educación física para la mujer. Mitos, tradiciones y doctrina actual", a *Mujer y Deporte*; Madrid: Ministerio de Cultura, Serie Debate, número 3.
- VÁZQUEZ, Benilde (1990): "Mujer, educación y deporte", a *Mujer y Deporte: Jornadas sobre mujer y deporte, noviembre-diciembre, 1989*; Barcelona: Ajuntament de Barcelona, pàgines 114-128.

A INTERNET:**- WOMEN AND THE OLYMPIC MOVEMENT:**

[\[http://www.olympic.org/efwom.html\]](http://www.olympic.org/efwom.html)

[\[http://feminist.org/other/Olympic\]](http://feminist.org/other/Olympic)

- WOMEN IN THE OLYMPICS:

[\[http://www.ausport.gov.au/womenu.html\]](http://www.ausport.gov.au/womenu.html)

- WOMEN ATHLETES PROFILES:

[\[http://www.fiat.gslis.utexas.edu/~lewisa/womsport.html\]](http://www.fiat.gslis.utexas.edu/~lewisa/womsport.html)

- EMPOWERING WOMEN IN SPORTS (myths, barriers, quick facts...):

[\[http://www.dove.mtx.net.au/womsport/sprtfrm.html\]](http://www.dove.mtx.net.au/womsport/sprtfrm.html)